

JAHON BOLALAR ADABIYOTIDA EKOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING BADIY IFODASI

Mardonova Sevinchxon Zoyirjon qizi

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek bolalar asarlarida tabiatga munosabatning tarbiyaviy vosita sifatidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Unda milliy qadriyatlar, an'anaviy qarashlar va axloqiy tarbiyaning bolalar adabiyotida qanday aks etishi ilmiy jihatdan yoritiladi. Tabiat obrazlari orqali bolalarda mehr-oqibat, mas'uliyat va ekologik ongning shakllantirish mexanizmlari ochib beriladi. Shuningdek, bolalar asarlarida tabiat tasvirlari orqali milliy ruh, hayot tarzi va qadriyatlarning singdirilishi tahlil etiladi.

Kalit so'zlari: bolalar adabiyoti, tabiatga munosabat, milliy qadriyatlar, an'anaviy qarashlar, axloqiy tarbiya, ekologik ong, badiiy obraz, tarbiyaviy vosita

Annotatsiya. This article examines the role of attitudes toward nature as an educational tool in Uzbek children's literature. It analyzes how national values, traditional views, and moral education are reflected in literary works for children. The study highlights the mechanisms of developing ecological awareness, responsibility, and compassion through nature imagery. It also explores how national identity and cultural values are conveyed through depictions of nature in children's literature.

Keywords: children's literature, attitude to nature, national values, traditional views, moral education, ecological awareness, artistic image, educational tool

Аннотация. В данной статье анализируется роль отношения к природе как воспитательного средства в узбекской детской литературе. Рассматривается отражение национальных ценностей, традиционных взглядов и нравственного воспитания в произведениях для детей. Особое внимание уделяется формированию экологического сознания, ответственности и гуманистических качеств через образы природы. Также раскрывается передача национальной идентичности через художественное изображение природы.

Ключевые слова: детская литература, отношение к природе, национальные ценности, традиционные взгляды, нравственное воспитание, экологическое сознание, художественный образ, воспитательное средство

O'zbek bolalar asarlarida tabiatga munosabat tarbiyaviy vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi, chunki milliy adabiyotimizda tabiat faqat estetik tasvir obyektini emas, balki insonning ma'naviy kamolotini belgilovchi muhim omil sifatida talqin qilinadi. Ayniqsa bolalar adabiyotida tabiat bilan bog'liq obrazlar, voqealar va tasvirlar orqali yosh avlod ongiga milliy qadriyatlar, an'anaviy qarashlar hamda axloqiy me'yorlar singdiriladi. Bu jarayon tasodifiy emas, balki xalqimizning asrlar davomida shakllangan tabiatga bo'lgan munosabati, uni e'zozlash va asrashga oid qarashlari bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbek xalq og'zaki ijodida ham, yozma adabiyotida ham tabiatga mehr, unga ehtiyotkorona

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

munosabatda bo‘lish, uni muqaddas ne‘mat sifatida qadrlash g‘oyasi yetakchi o‘rin egallaydi va bu an‘ana bolalar adabiyotida izchil davom ettiriladi.

Bolalar asarlarida tabiatga munosabat ko‘pincha milliy qadriyatlar bilan uyg‘un holda yoritiladi. Masalan, daraxt ekish, suvni asrash, yerga mehr bilan qarash kabi tushunchalar xalqimiz madaniyatida qadimdan ezgu amal sifatida qaralgan. Bu qadriyatlar bolalar adabiyotida qahramonlar faoliyati orqali tabiiy tarzda ifodalanadi. Daraxt ekayotgan bola obrazi yoki bog‘ni parvarish qilayotgan qahramon orqali mehnatsevarlik, sabr-toqat va tabiatga hurmat kabi fazilatlar targ‘ib etiladi. Shu tariqa bola tabiatga nisbatan faqat hissiy emas, balki axloqiy mas‘uliyat asosida qarashni o‘rganadi. Bu esa milliy qadriyatlarning badiiy vositalar orqali singdirilishining samarali yo‘lidir.

An‘anaviy qarashlar ham bolalar adabiyotida muhim o‘rin tutadi. O‘zbek xalqining tabiatga oid qarashlarida muvozanat, uyg‘unlik va ehtiyotkorlik tamoyillari ustuvor hisoblanadi. Masalan, “yerga ozor berma”, “suvni isrof qilma”, “jonivorlarga ozor yetkazma” kabi xalqona nasihatlar bolalar asarlarida turli shakllarda aks etadi. Bu qarashlar ko‘pincha badiiy voqealar orqali beriladi, ya‘ni tabiatga beparvo munosabatning salbiy oqibatlarini ko‘rsatiladi. Masalan, daraxtni kesgan yoki hayvonlarga zarar yetkazgan qahramonning xatosi ochib beriladi va u oxir-oqibat o‘z xatosini anglaydi. Bunday syujetlar bolalarda sabab va oqibat o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunishga yordam beradi hamda ularni to‘g‘ri xulq-atvoriga yo‘naltiradi.

Bolalar adabiyotida tabiatga munosabatning tarbiyaviy ahamiyati, avvalo, axloqiy tarbiya bilan uzviy bog‘liqdir. Tabiat obrazlari orqali bolalarda mehr-oqibat, rahm-shafqat, mas‘uliyat kabi insoniy fazilatlar shakllantiriladi. Masalan, yaralangan qushga yordam berayotgan bola obrazi orqali rahmdillik, kichik jonzorlarga ham e‘tiborli bo‘lish g‘oyasi ilgari suriladi. Bu orqali bola nafaqat tabiatga, balki umuman hayotga nisbatan insonparvar munosabatni egallaydi. Tabiatga mehr ko‘rsatish aslida insonning ichki madaniyatini ifodalaydi, shu sababli bolalar adabiyotida bu jihat alohida urg‘u bilan tasvirlanadi.

Shuningdek, bolalar asarlarida tabiat ko‘pincha tarbiyachi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Tabiat hodisalari, fasllar almashinuvi, hayvonlar hayoti orqali bola hayotiy saboqlar oladi. Masalan, bahorning kelishi yangilanish va umid ramzi sifatida talqin qilinadi, kuz esa mehnat natijasini ko‘rsatadi. Bu ramziy tasvirlar bolalarda hayotiy jarayonlarni tushunishga yordam beradi. Tabiat orqali berilgan bunday saboqlar bevosita nasihatdan ko‘ra samaraliroq bo‘ladi, chunki bola ularni his qiladi va ichki qabul qiladi.

O‘zbek bolalar adabiyotida tabiatga munosabatning yana bir muhim jihati – uning milliy ruh bilan sug‘orilganidadir. Tabiat tasvirlari orqali milliy hayot tarzi, urf-odatlar, mehnat madaniyati aks ettiriladi. Qishloq hayoti, dala ishlari, bog‘-rog‘lar tasviri orqali bola milliy muhitni his qiladi va unga moslashadi. Bu esa faqat ekologik emas, balki milliy o‘zlikni anglash jarayoniga ham xizmat qiladi. Shu jihatdan qaraganda, tabiat obrazlari nafaqat tarbiyaviy, balki identifikatsion ahamiyatga ham ega.

Zamonaviy bolalar adabiyotida ham tabiatga munosabat masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Hozirgi asarlarda ekologik muammolar, atrof-muhitni muhofaza qilish,

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

chiqindilarni kamaytirish kabi mavzular keng yoritilmoqda. Biroq bu mavzular milliy qadriyatlar bilan uyg'un holda berilganda yanada samarali bo'ladi. Chunki bolaga yaqin va tushunarli bo'lgan milliy obrazlar orqali berilgan g'oyalar uning ongida mustahkamroq o'rinishadi. Shu bois zamonaviy asarlarda ham an'anaviy qarashlar bilan zamonaviy ekologik tafakkurni uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, o'zbek bolalar asarlarida tabiatga munosabat tarbiyaviy vosita sifatida keng va ko'p qirrali imkoniyatlarga ega. U orqali bolalarda milliy qadriyatlar, an'anaviy qarashlar va axloqiy fazilatlar shakllantiriladi. Tabiat obrazlari yordamida berilgan tarbiya hissiy jihatdan boy, mazmunan chuqur va ta'sirchan bo'ladi. Natijada bola tabiatni nafaqat sevadi, balki uni asrash zarurligini ham anglaydi. Shu tariqa bolalar adabiyoti ekologik va ma'naviy tarbiyaning muhim vositasi sifatida jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Safarov O. **O'zbek bolalar adabiyoti tarixi va nazariyasi.** – Toshkent: Fan, 1998.
2. Jumaboyev M. **Bolalar adabiyoti.** – Toshkent: O'qituvchi, 2013.
3. Jamilova B. **O'zbek bolalar adabiyoti.** – Toshkent: Noshir, 2019.
4. Barakayev R. **O'zbek bolalar adabiyoti va Abdulla Avloniy ijodi.** – Toshkent, 2004.
5. Shermuhamedov P., Tursunov J., Safarov O., Egamov X. **O'zbek bolalar adabiyoti (darslik-xrestomatiya).** – Toshkent: O'qituvchi, 1976.
6. Yo'ldoshev Q. **Adabiyotshunoslik asoslari.** – Toshkent: Akademnashr, 2018.
7. To'xtaboyev X. **Bolalar uchun asarlar (tanlangan asarlar).** – Toshkent: Sharq, 2006.
8. "Tabiat bilan tanishtirish va ekologik tarbiya." – Toshkent: O'zbekiston, 2022.

